

**СПЕЦКУРС "ОСНОВИ ХУДОЖНЬОГО КОНСТРУЮВАННЯ"
У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

У статті висвітлено проблему художньо-конструкторської підготовки вчителів мистецьких дисциплін у вищому педагогічному закладі. Обґрунтовано зміст та визначено основні завдання спецкурсу "Основи художнього конструювання". Проаналізовано форми, прийоми і способи навчальної діяльності, які забезпечують ефективність опанування майбутніми вчителями образотворчого мистецтва художньо-конструкторськими знаннями, вміннями, навичками та набуття досвіду творчої діяльності.

В умовах переходу нашої країни до ринкових відносин професійно-художня освіта як складова системи освіти України має бути зорієнтована на задоволення запитів різних галузей науки, техніки, економіки і сфери мистецтва у компетентних, кваліфікованих фахівцях з високим рівнем культури, духовності, соціальної та творчої активності. У зв'язку із цим одним із основних завдань педагогічної науки в Україні є вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей, зокрема вчителів образотворчого мистецтва.

Підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва має бути зорієнтована на активний пошук інноваційних форм, методів, що сприяють не лише навчанню учнів художньо відображати дійсність у яскравих образах, з відтворенням об'єктивно існуючих властивостей реального світу, а й формуванню в них здатності до емоційно-почуттєвого сприйняття предметної дійсності.

У даному контексті вагомого значення набуває художнє конструювання як вид художньо-творчої діяльності, засобами якої вирішуються естетичні, функціональні, експлуатаційні, технологіко-економічні завдання формотворення та закладаються основи естетичного ставлення людини до світу, завдяки чому досягається цілісність і гармонійність її розвитку.

Ефективність оволодіння юним поколінням теорією і практикою художнього конструювання залежить від якості підготовки вчителя образотворчого мистецтва до навчання його основам учнів сучасної школи. Тому першочерговими завданнями цієї підготовки є: формування у майбутніх педагогів-художників мистецького тезаурусу, художньо-конструкторських знань, умінь та навичок, ерудиції у галузі мистецтва; ознайомлення їх з інноваційними підходами до використання образотворчого мистецтва у навчанні і вихованні учнів; оволодіння ними широким спектром художньо-конструкторських технологій.

Одним із напрямів реалізації поставлених завдань є впровадження спецкурсу "Основи художнього конструювання" у процес художньо-педагогічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва.

Мета статті – обґрунтування змісту, визначення основних завдань та розкриття змістовних аспектів спецкурсу "Основи художнього конструювання" у професійній підготовці вчителів мистецьких дисциплін.

Підґрунтям при розробці спецкурсу стали науково-методичні праці, в яких розглядаються питання використання кольорознавства у підготовці вчителя образотворчого мистецтва (Л. Бичкова, І. Волкотруб, І. Глінська та ін.); основи композиції та композиційної діяльності вчителів образотворчого мистецтва (М. Пічкур, В. Щербина, М. Яремків та ін.); художні техніки та конструктивні види роботи з папером (С. Антонович, Т. Ковальчук, В. Копцов, О. Максименко, В. Проців, М. Резниченко, С. Свид та ін.); використання елементів дизайну у змісті професійної підготовки студентів у педагогічних навчальних закладах (С. Антонович, О. Максименко, В. Тищенко, А. Устинов, В. Шпільчак).

Спецкурс "Основи художнього конструювання" пропонується студентам вищих педагогічних закладів зі спеціальностей: "Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво" (7.010103), "Креслення, образотворче мистецтво і художня праця" (03.06.00), "Початкове навчання. Образотворче мистецтво і художня праця" (7.010102), які здійснюють керівництво художньо-конструкторською діяльністю учнів основної школи. Разом із тим означений спецкурс можна адаптувати для студентів інших спеціальностей: "Педагогіка і методика початкового навчання та образотворчого мистецтва" (03.08.00), "Дошкільна педагогіка" (00.03.08) тощо.

У процесі викладання спецкурсу викладач може використати наведену структуру відповідно до конкретних потреб практичної діяльності: об'єднувати, диференціювати матеріал окремих завдань, чергувати лекційні, практичні заняття, на свій розсуд обирати форми контролю, змінювати змістове

наповнення практичних самостійних завдань, не порушуючи послідовність у викладанні навчального матеріалу.

Педагогічне керівництво процесом викладання курсу "Основи художнього конструювання" майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи художнього конструювання базується на таких підходах:

- діяльнісному, який передбачає включення студентів до різноманітних форм педагогічної та художньо-конструкторської діяльності з метою формування їхньої готовності до навчання учнів основної школи художнього конструювання;
- міждисциплінарному, який передбачає взаємне узгодження навчальних програм гуманітарного та мистецького циклів, що сприяє формуванню цілісного погляду на художньо-конструкторську діяльність та необхідний студентам для здійснення компетенцій;
- культурологічному, згідно з яким художнє конструювання розглядається як феном культури, а процес підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів художнього конструювання як засвоєння культурного досвіду людства з тим, щоб стати його транслятором, здатним перетворити учнів на носіїв і творців художньої культури засобами художнього конструювання.

О. Рудницька підкреслювала, що "зміст предметного навчання мистецтва слід розглядати в інтегративному контексті – як спорідненість різних елементів знань про особливості розкриття багатоаспектності навколишнього світу, відображення реальності "мовою ліній, барв, звуків, які людина сприймає за допомогою зору, слуху та інших органів чуття" [1: 106]. З цієї позиції спецкурс "Основи художнього конструювання" має інтегративний характер, оскільки передбачає інтеграцію змісту на міждисциплінарному та внутрішньопредметному рівнях.

Міждисциплінарна інтеграція зумовлює синтез знань водночас з декількох дисциплін: образотворчого мистецтва, педагогіки, культурології, психології. Об'єднання навчального матеріалу в курсі здійснюється з різних галузей знань. При цьому забезпечується як ефективне засвоєння навчального матеріалу, так і пізнавальний розвиток студентів.

Внутрішньопредметна інтеграція на основі базової дисципліни (образотворчого мистецтва) полягає в синтезі загальнохудожніх та спеціальних дисциплін. Синтез теоретичних знань та практичних умінь з рисунку, живопису, композиції, кольорознавства, декоративно-ужиткового мистецтва, історії мистецтв є базовою основою для здійснення художньо-конструкторської діяльності, що сприяє розумінню сутності художньо-конструкторського пошуку, формуванню образної уяви, вмінню реалізувати свій творчий задум [2].

Спецкурс висуває нові вимоги до підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва на основі інтегративного зв'язку між різними галузями знань. При цьому акцентується увага на відборі змісту, форм, методів підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, які забезпечують ефективність отримання необхідного обсягу знань, умінь та навичок у навчально-виховному процесі.

Спецкурс "Основи художнього конструювання" розрахований на 36 годин (з них: 6 – лекційних, 24 – практичних, 6 – для самостійної роботи). Він охоплює шість тем, які пов'язані між собою та органічно доповнюють одна одну.

Назва теми	Кількість годин		
	Лекції	Практичні	Самост. робота
ТЕМА I. Художнє конструювання як засіб навчально-виховної роботи з учнями в основній школі	2		
ТЕМА II. Зміст художнього конструювання на уроках образотворчого мистецтва	2		
ТЕМА III. Біоніка і художнє-конструювання у творчості школярів	2		
ТЕМА IV. Графічні концепції формотворення		4	
ТЕМА V. Трансформація поверхні. Поняття "модуль"		6	2
ТЕМА VI. Організація простору		4	2
ТЕМА VII. Образ у художньому конструюванні		4	2
ТЕМА VIII. Біоніка як основа проектних ідей		6	
Усього: 36 годин	6	24	6

Головною метою спецкурсу є формування в майбутніх учителів образотворчого мистецтва позитивного ставлення до професійної діяльності; розвиток їхньої педагогічної спрямованості на художньо-конструкторську діяльність; активізація творчого досвіду та розширення сфери емоційно-естетичних вражень студентів; вироблення в них необхідних художньо-конструкторських знань, умінь та навичок, здатності до цілісного синтетичного сприйняття та розуміння предметної дійсності як об'єкта і сфери діяльності з художнього конструювання; розвиток власного професійного стилю, художнього смаку, мислення (комбінаторного, асоціативного, абстрактного, евристичного, логічного, аналітичного, системного) та здібностей щодо сприйняття нового, сміливого у практиці), стимулювання студентів до активного творчого пошуку в художньо-конструкторській діяльності.

Відповідно до мети основними завданнями спецкурсу є:

- сформувати в майбутніх учителів систему стійких знань про зміст та особливості художньо-конструкторської діяльності, можливості використання художнього конструювання в процесі викладання образотворчого мистецтва;
- сприяти оволодінню студентами широким спектром художньо-конструкторських технологій, ознайомити їх з особливостями пластично-проектного матеріалу;
- набути практичних умінь: художньо-аналітичних, комбінаторно-технологічних, евристично-проектних, організаційно-комунікативних; виставково-експлікаційних;
- збагатити власний художньо-естетичний досвід студентів для подальшого використання ними художнього конструювання у професійній діяльності;
- спрямувати майбутніх учителів образотворчого мистецтва до самостійного творчого пошуку та самореалізації в художньо-конструкторській діяльності.

Спецкурс складається з двох частин: *теоретичної*, яка охоплює лекційні заняття, які сприяють цілеспрямованому впливу на художньо-педагогічний світогляд студентів, поглибленню їх загальної та художньої культури, виробленню навичок самостійного здобування знань для розв'язання художньо-педагогічних та художньо-конструкторських завдань, та *практичної* – практичні, самостійні заняття, які спрямовані на формування у студентів умінь та навичок, необхідних для успішного навчання учнів основної школи художнього конструювання.

На лекційних заняттях студенти опановують певний обсяг знань з основ художнього конструювання про:

- специфічні особливості предмету і змісту художнього конструювання як інтегративного елементу в загальній структурі художньо-педагогічної діяльності;
- місце художнього конструювання в системі шкільного курсу образотворчого мистецтва;
- педагогічний потенціал художнього конструювання у навчально-виховному процесі;
- знання особливостей художньо-конструкторської діяльності школярів 5-7 класів;
- практичне значення художнього конструювання у позакласній роботі (можливість виготовлення дидактичного та наочного матеріалу, оформлення дитячих виставок).

Варто погодитися з висловом А. Алексюка про те, що "знання не існують самі по собі: вони завжди є елементами якоїсь діяльності (певних умінь), дій" [3: 256]. Відповідно професійно-педагогічні знання майбутнього вчителя образотворчого мистецтва реалізуються практично через систему вмінь, "засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, котрий забезпечує реалізацію сукупності знань, що набуваються" [4: 24]. Це відбувається під час проведення практичних, самостійних занять, на яких студенти вчаться застосовувати отримані теоретичні знання.

Основними формами проведення практичних занять є проблемно-творчі, евристично-проектні та професійно орієнтовані.

Проблемно-творчі заняття спрямовують студентів на пошук нестандартних художньо-конструкторських рішень, розширення творчого досвіду нетрадиційного використання пластичних матеріалів. Особливе місце у структурі спецкурсу відведено системі творчих практичних занять на основі виконання клазур (прийомам об'ємного моделювання), оскільки "у навчанні клазура слугує, перш за все, для розвитку образного мислення, фантазії, композиційних здібностей, навичок яскравого відображення творчих задумів" [5].

Специфіка такого підходу полягає в забезпеченні умов до самостійної творчої роботи, за яких передбачається не заучування та повторення матеріалу, а створення за уявою без попереднього ескізування різнопланових об'ємних композицій, що дозволяє відпрацьовувати навички комбінаторного формоутворення; обрання оптимальної ідеї з цілої низки альтернативних ідей; осмислення функціональних, конструктивних, технологічних властивостей об'єкта проектування, що загалом впливає на розвиток здібностей студентів до абстрактного, просторового та композиційного мислення, яке виявляється в таких операціях, як: порівняння, узагальнення, систематизація, абстрагування, конкретизація. Різноманітна гама тем клазур орієнтує студентів на пошук

нестандартного їх рішення та вміння підпорядковувати техніку виконання художньо-конструкторському змісту авторського задуму.

Метою евристично-проектних занять є активізація творчого пошуку студентів, систематизація та інтеграція їхніх образотворчих та художньо-конструкторських знань, умінь та навичок. У ході занять студенти вчаться самовираженню, уточнюються мистецтвознавчі поняття; формуються знання про евристичні прийоми та методи активізації творчого пошуку (аналогії, інверсії, евристичного комбінування, асоціативного підходу) [6].

Основний зміст професійно орієнтованих занять складається з ознайомлення із особливостями художньо-конструкторської діяльності учнів основної школи, набуття методичних художньо-конструкторських умінь у процесі педагогічного керівництва їхньою художньо-конструкторською діяльністю. Змістом таких занять є визначення художньо-конструкторської тематики шкільних завдань, розробка інформаційного та ілюстративного матеріалу до уроків з образотворчого мистецтва у 5-7 класах.

Важливу роль у процесі вивчення спецкурсу "Основи художнього конструювання" відіграє самостійна робота, яка сприяє оволодінню студентами знаннями, формуванню вмінь щодо підготовки та проведення уроків, позакласних заходів.

Слушно наголошує О. Семеног про те, що "система професійної підготовки повинна бути спрямована на підготовку вчителя-дослідника нового типу мислення, якому притаманний високий динамізм, для якого головним є культ пошуку, пізнання, а не лише культ знань" [7: 11]. На самостійне опрацювання студентами виносяться: аналіз мистецтвознавчої та наукової літератури, збір інформаційно-ілюстративного матеріалу, написання рефератів, короткі письмові та усні повідомлення, мікрОВикладання, написання сценарію до виховних заходів, проектування та оформлення виставок.

Разом із тим виконання самостійних завдань складає основу для розвитку фантазії, творчої уяви, творчого мислення, прояву індивідуальних здібностей, формування навичок художньо-педагогічного самовираження [8].

Гармонійне поєднання теоретичної й практичної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до навчання учнів художнього конструювання передбачає оволодіння студентами такими вміннями, як:

- педагогічно доцільно добирати матеріал з художнього конструювання для застосування його у своїй професійній художньо-педагогічній діяльності;
- творчо підходити до вибору форм і методів викладання у процесі художньо-конструкторської діяльності, адекватно до її змісту та завдань;
- розробляти навчально-виховні заходи на основі використання художнього конструювання;
- формувати позитивне ставлення учнів основної школи до художньо-конструкторської діяльності; викликати в них інтерес до використання художнього конструювання як на уроках образотворчого мистецтва, так і в позаурочний час.

Таким чином, на нашу думку, впровадження спецкурсу "Основи художнього конструювання" у професійну підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприяє формуванню майбутнього фахівця як творчої індивідуальності, який володів би сучасними художніми технологіями, професійно-художньою майстерністю та необхідним потенціалом художньо-конструкторських знань, умінь і навичок, що забезпечать йому успішне викладати художнього конструювання на різних етапах шкільної та позашкільної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін: навч. посіб. / Оксана Рудницька. – К., 1998. – 182 с.
2. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька: навч. посіб. / Оксана Рудницька. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
3. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник / А. М. Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558 с.
4. Лернер И. Я. Человеческий фактор и функции содержания образования / И. Я. Лернер // Советская педагогика. – 1987. – № 11. – С. 60-65.
5. Гребенюк Г. Є. Основи композиції та рисунку: під. для учнів проф.-тех. навч. закл. / Г. Є. Гребенюк. – К.: Техніка, 1997. – 221 с.: іл.
6. Даниленко В. Я. Основи дизайну: навч. посібник / В. Я. Даниленко. – К.: ІЗМН, 1966. – 92 с.
7. Семеног О. М. Організація науково-дослідної роботи студентів філологічних факультетів педагогічних університетів: навч.-метод. посіб. / Олена Семеног. – К.; Глухів: РВВ ГДПУ, 2002. – 96 с.

8. Основи художнього конструювання: практикум для студентів художньо-графічних факультетів / укл. Є. А. Антонович, Л. К. Грач, Н. І. Саваріна, В. А. Шпільчак. – Івано-Франківськ: ПУ, 1992. – 32 с.

Матеріал надійшов до редакції 27.04. 2009 р.

Сотская Г. И. Спецкурс "Основы художественного конструирования" в профессиональной подготовке будущих учителей изобразительного искусства.

В статье отражена проблема художественно-конструкторской подготовки учителей художественных дисциплин в высшем педагогическом заведении. Обосновано содержание и определены основные задания спецкурса "Основы художественного конструирования". Проанализированы формы, приемы и способы учебной деятельности, которые обеспечивают эффективность овладения будущими учителями изобразительного искусства художественно-конструкторскими знаниями, умениями, навыками и приобретение опыта творческой деятельности.

Sotska H. I. The Special Course of "Basis of the Artistic Constructing" in Professional Preparation of Future Teachers of Fine Art.

In the article the problem of artistic-designer preparation of teachers of artistic disciplines in higher pedagogical establishment is reflected. The content of the special course "The Basis of the artistic constructing" is grounded and its basic tasks are defined. Forms, methods and ways of educational activity, which provide efficiency of capture of fine art future teachers the artistic-designer knowledge, abilities, skills and gaining experience creative activity are analysed.